

הרב מיכאל רוזנצווייג- מקורות בענין "לא יאכל" חמץ

Page 1 of 3 – YIJE 5771 – Set 3

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד א משנה-

כל שעה שמותר לאכול - מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכר לנכרי, ומותר בהנאתו, עבר זמנו - אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים, רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים: אף מפרר וזורח לרוח או מטיל לים.

תלמוד בבלי פסחים כא:-

אמר חזקיה: מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה - שנאמר +שמות יג+ לא יאכל חמץ - לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ הא לא כתב לא יאכל - הוה אמינא איסור אכילה - משמע, איסור הנאה - לא משמע. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו - אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה (משמע) +מסורת הש"ס: [במשמע] עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה. דתניא: +דברים יד+ לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וגו'. אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה, לגר במכירה מנין? תלמוד לומר: לגר אשר בשעריך תתננה או מכור. לנכרי בנתינה מנין? תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי. נמצאת אומר: אחד גר ואחד נכרי, בין במכירה בין בנתינה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: דברים ככתבן, לגר בנתינה ולנכרי במכירה. מאי טעמא דרבי יהודה? אי סלקא דעתך כדאמר רבי מאיר - ליכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומכור או למה לי? שמע מינה לדברים ככתבן. - ורבי מאיר: או - להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי. - ורבי יהודה: הא לא צריך קרא, כיון דגר אתה מצווה להחיותו, ונכרי אי אתה מצווה להחיותו - לא צריך קרא, סברא הוא. בשלמא לרבי מאיר, דאמר אחד גר ואחד נכרי, בין במכירה בין בנתינה. מדאיצטריך קרא למישרא נבילה בהנאה - הא כל איסורין שבתורה אסורין בין באכילה בין בהנאה. אלא לרבי יהודה, דאמר לדברים ככתבן הוא דאתא - הא כל איסורים שבתורה מנא ליה דאסורין בהנאה? - נפקא ליה +שמות כב+ מלכלב תשכון אתו,

רש"י מסכת פסחים דף כא עמוד ב -

לא יאכל - מדקרינא לא יאכל - משמע לא יהא בו היתר המביא לידי שום אכילה, וסתם הנאות לידי אכילה הם באות, שלוקח בדמים דבר מאכל.

ר"ף מסכת פסחים דף ה עמוד ב -

אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנא' לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה:

ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ה עמוד ב -

שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה דמדלא קרינן לא יאכל בפת"ח משמע לא יהא בו היתר המביא לידי אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באות שלוקח בדמים דבר מאכל ובגמ' פליג עליה ר' אבהו ואמר לא יאכל נמי איסור הנאה משמע והרב אלפסי ז"ל הביא בהלכות הא דחזקיה לפי שהוא יותר פשוט:

רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן יז -

ואין הלכה כר' אבהו דאמר לא יאכלו איסור הנאה משמע. וצריך לומר דגיד הנשה אסור בהנאה. דאנן קי"ל (לקמן סימן לב) אין בגידין בנותן טעם. וליכא לשנויי כשהותרה נבילה היא וגידה הותרה. ומצאתי כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל שאסור בהנאה וכתבו שיש לו ראייה מפסחים ולא כתב הראיה. ונראה שסובר הלכה כר' אבהו ולכאורה נראה דהלכה כחזקיה דאמר (שם דף כא ב) לא יאכל דוקא איסור אכילה משמע דחזקיה רבו של רבי יוחנן הוה והלכה בכל מקום כחזקיה כנגד רבי יוחנן וכל שכן נגד רבי אבהו תלמיד של רבי יוחנן. גם רב אלפס ז"ל לא הביא בפסחים אלא דברי חזקיה.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ה הלכה טו -

כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל לא תאכלו לא יאכלו לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבלה שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וכחלב שנאמר בו יעשה לכל מלאכה, או עד שיתפרש בתורה שבעל פה שהוא מותר בהנאה, כגון שקצים ורמשים ודם ואבר מן החי וגיד הנשה שכל אלו מותרין בהנאה מפי הקבלה אף על פי שהן אסורין באכילה.

הרב מיכאל רוזנצווייג- מקורות בענין "לא יאכל" חמץ

Page 2 of 3 – YIJE 5771 – Set 3

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ב -

החמץ בפסח אסור א בהנייה שנאמר + שמות י"ג+ לא יאכל חמץ לא יהא בו התר אכילה, והמניח חמץ ברשותו בפסח אע"פ שלא אכלו עובר בשני לאוין שנאמר + שמות י"ב+ לא יראה לך שאור בכל גבולך ונאמר שאור לא ימצא בבתיכם, ואיסור החמץ ב ואיסור השאור שבו מחמצין אחד הוא. +/השגת הראב"ד/ ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמצין אחד הוא. א"א דוקא לשיעוריהן אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם שהחמץ אם נפסל מאכילת הכלב אינו זקוק לבער והשאור אף על פי שהוא נפסל חייב לבער לפי שהוא ראוי לשחקו ולהחמיץ בו כמה עיסות אלא א"כ יחדו לשיבה וטח פניו בטיט, ומה ששנו בתוספתא (בגמ' /פסחים/ מה) הפת שעטיפשה חייב לבער מפני שראויה לשחקה וכו' בפת של שאור קאמר דאי בחמץ לא היה צריך לזה הטעם. +

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ב דף כח טור ג /ה"א -

אמר רב חונה בשם רבי מותר להאכילו לכלבים אמר רבי יוסה מה אתינן מיתני כל חמץ לא שעות מאן תנא שעות רבי מאיר אמר רבי בון בר חייה קומי רבי זעירה זאת אומרת שמותר להאכילו לבהמת הבקר התיב רבי ירמיה והתנינן מפרר סבר רבי ירמיה ככרות אמר ליה רבי יוסה לא אמר אלא מפרר מכיון שפיררו בטל ואיידא אמר דא לא יאכל חמץ היום אפילו לכלבים הרי זה בה לאוסרו בהנייה מה אנן קיימין אם לכלבו ההני איסור הנייה אלא כי נן קיימין אפילו לכלב אחר' זאת אומרת שאסור להאכילו לבהמת הבקר

רש"י מסכת פסחים דף ה עמוד ב -

שמע מינה - מזלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא, אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב - שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה, דאמר לקמן בפרק כל שעה [כא, א, וכז, ב] אין ביעור חמץ אלא שריפה, ויליף לה מנותר, דאי השבתו בכל דבר סבירא ליה - לוקמיה ביום טוב, ויבערנו בדבר אחר, יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים.

הגהות אשרי מסכת פסחים פרק ב סימן ג

* ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר דחזינן בתמורה כל הני איסורי הנאה מצריך להו קבורה ומייתא ראייה מירושלמי לא יאכיל חמץ אפי' לכלבים במה אנן קיימין אי לכלבו היינו הנאה אלא אפי' לכלבים אחרים והא דתנן מפרר היינו דוקא משום דממחו ליה מיא קודם שיבא לידי איסור הנאה. הגה"ה מ"ל פ"ג:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמח סעיף ו -

אסור להאכיל חמצו (כו) בפסח (כז) אפילו לבהמת אחרים או (כח) ט של הפקר.

מגן אברהם סימן תמח ס"ק ט

ט של הפקר - דמהנה הוא כשנותן לבהמה עמ"ש ס' תמ"ה:

מגן אברהם סימן תמח ס"ק ב -

ב החמץ קשה - כגון חטים בעי פירור כ"כ המ"מ לדעת הרמב"ם וצ"ל דס"ל שיחתוך כל חטה לב' או ג' חלקים דא"ל דס"ל כרש"י דדי כשמפזר החטים א"כ מאי קאמר ואם היה החמץ קשה וכו' דהא אין הטעם משום שהוא קשה אלא מפני שהם נתונים בשק אלא ודאי כדאמרן ונהמ' לא בעי פירור שהוא רך ונמס במים והרב"י מפ' דנהמ' בעי פירור וחטים לא בעי פירור ע"ש ול"נ דיש להחמיר ולעשו' פירור בשניהם מיהו אם השליכו לבית הכסא א"צ פירור וליכא למיחש שיאכלנו כלב או חזיר דא"כ במים נמי יאכלו אותם הדגים אלא לא חיישי' כיון שהוא אינו נותן לפניו לאכול ול"נ דאם יש לו מים מכונסין שיש בהם דגים אסור להשליך לתוכו דהוא נהנה ממנו: ואסור בכל המלאכו' כשמגיע זמן השריף' עד שישרוף החמץ כמ"ש ס' תל"א:

משנה ברורה סימן תמח ס"ק כח -

(כח) של הפקר - דיש לו [עה] הנאה במה שממלא רצונו להשביע לבהמה ועיין בב"י דאפילו במוצא חמץ שאינו שלו ג"כ [עו] אסור להשליך לפני כלב:

הרב מיכאל רוזנצווייג- מקורות בענין "לא יאכל" חמץ

Page 3 of 3 – YIJE 5771 – Set 3

שער הציון סימן תמח ס"ק עה -

(עה) לבוש ומגן אברהם, ומשמע לכאורה שהוא דאורייתא ולא משום חומרא דחמץ, ולפי זה גם בשאר איסורי הנאה אסור, ובפרי מגדים מסתפק בזה, ובתשב"ץ חלק ג סימן רצ"ג מבואר כדברינו, ועיין במטה יהודה ובמור וקציעה מה שכתבו בזה. אכן בביאור הגר"א בסעיף קטן ז, לפי פירוש דמשק אליעזר שם, מוכח דלדעתו דוקא גבי חמץ אסור

תלמוד בבלי מסכת יומא דף עד עמוד א -

גופא, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטרופי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא.

תוספות מסכת יומא דף עד עמוד א -

כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל - תימה לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות חצי שיעור דהא ר' יוחנן ידע לההיא ברייתא דהא בסמוך קא מותיב מינה וי"ל דלהכי איצטריך ליה לר' יוחנן לפרושי האי טעמא משום דאי מקרא דכל חלב הוה אמינא עיקר קרא לכוני איצטריך וחצי שיעור מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל השתא דקאמר טעמא דחזי לאיצטרופי סברא הוה מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לחצי שיעור.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יד

הלכה א

כל איסורי מאכלות שבתורה שיעורן בכזית בינוני בין למלקות בין לכרת בין למיתה בידי שמים, וכבר ביארנו שכל המחוייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל לוקה.

הלכה ב

ושיעור זה עם כל השיעורין הלכה למשה מסיני הם, ואסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור, אבל אינו לוקה אלא על כזית, ואם אכל כל שהוא פחות מכשיעור א מכין אותו מכת מרדות.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק א

הלכה ו

אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מעורב בהן אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת שנאמר +שמות י"ב+ כל מחמצת לא תאכל, במה דברים אמורים בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן התורה, אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות. +השגת הראב"ד/ אבל ערוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וזיתום המצרי. א"א הרב ז"ל (לדף מג) פסק באלו כרבנן משום דאין כזית בכדי אכילת פרס. +

הלכה ז

האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר +שמות י"ג+ לא יאכל חמץ, ואף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית, והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מכת מרדות.

מגיד משנה הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ז-

האוכל מן החמץ עצמו וכו'. פרק יום הכפורים ביומא (דף ע"ג:) חצי שיעור ר' יוחנן אמר אסור מן התורה ריש לקיש אמר מותר וקיי"ל כר"י. והוא כלל לכל מאכל אסור שבתורה:

כסף משנה הלכות חמץ ומצה פרק א הלכה ז-

האוכל מן החמץ עצמו בפסח וכו' שנאמר לא יאכל. קשיא לי למה לי קרא בחמץ בפסח הא בכל איסורין שבתורה קיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת. ועוד קשה דאי מקרא איפכא ה"ל למילף מיניה דלא יאכל שיעור אכילה משמע וצ"ע. ועל מ"ש והאוכל פחות מכזית במזיד וכו' קשיא לי למה ליה פחות מכזית דהא אוכל כל שהוא קיימינן ונ"ל שלפי שבראש הבבא כתב האוכל מן החמץ כל שהוא אסור מן התורה ומשמע דאפילו אכילה כל שהוא מעט מן המעט שאין בו הנאה כלל אתא הכא לאשמועינן דנהי דאיסורא איכא אבל מכת מרדות ליכא עד שיהא דבר הראוי ליהנות ממנו גרונו קצת דהיינו דבר הראוי להקרא פחות מכזית. אך קשה דמה גבול יש בין זה לזה ועוד דמנא ליה לפלוגי בהכי וצ"ע: